

VEDÓ Attila *

**A Magyar Királyi Csendőrség közreműködése
az adóvégrehajtásban 1867-1944.**

(Tax-collection by Hungarian Royal Gendarmerie 1867-1944.)

Absztrakt

A polgári magyar állam időszakában a kedvezőtlen gazdasági körülmények nyomán esetenként szükségessé vált az adótartozások karhatalmi segédlettel történő beszedése. Ezeknek a helyzeteknek a jogi szabályozottsága ebben az időben jött létre, melyben fontos szerep hárult az egyetlen olyan közterületi szolgálatot ellátó magyar rendvédelmi fegyveres testületre, amely katonailag szervezett fegyveres őrtestületként működött. A karhatalom fogalma jelentős változáson esett át a vizsgált időszakban a magyar kultúrközegben. Ebből fakadóan a fogalmi tisztázás elengedhetetlen része a téma kifejtésének. A karhatalmi segítséggel megvalósuló adótartozások végrehajtása kapcsán érintőlegesen ugyan, de bemutatásra kerül a korabeli pénzügyi hierarchia is.

Kulcsszavak:

adóvégrehajtás ; Magyar Királyi Csendőrség ; karhatalom ;
pénzügyi közigazgatás

Abstract

In the ages of the bourgeois hungarian state sometimes were necessary tax-collection by police force. The law regulations of this situation born in this ages takes important to the only one law enforcement body what was military organized armed guard. The meaning of the police force have been great differents in this ages. Financial hierarchy will be presented in connection with tax-collection by police force too.

Keywords

tax-collection ; Hungarian Royal Gendarmerie ; police force ;
financial public administration

* *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :
<https://orcid.org/0000-0001-7382-5001>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudo-
mányi Kar

@: horatis@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.235-266.p

A polgári közigazgatás, így a pénzügyi közigazgatás is gyakran szembe került olyan helyzetekkel, amikor határozataiknak csak fizikai kényszerrel, a fegyverek kényszerítő hatásával tudtak érvényt szerezni. Ahogy az igazságszolgáltatási vagy rendészeti igazgatási döntések kikényszerítése érdekében, úgy az adófizetési kötelezettséget elmulasztókkal szemben is állami kényszerintézkedések voltak életbe léptethetők, melyek legsúlyosabb foka a karhatalmi erővel kikényszerített adóvégrehajtás volt. A kiegyezést követően a pénzügyi közigazgatás támogatására igénybe vehető fegyveres szervezet mind jellegében, mind feladataiban nagy fejlődésen esett át. A polgári hatóságok fegyveres testület által támogatott intézkedéseit a korszak szakmai terminológiája általában karhatalomként definiálta, melynek elsődleges szolgáltatója a haderő volt.¹ Az állami és társadalmi fejlődés azonban mindinkább megkívánta, hogy katonai alakulatok helyett rendvédelmi karhatalmi erőt vonjanak be a közigazgatás rendszer működése keretében hozott döntések végrehajtásába. A karhatalom kirendelésének szabályrendszere szintén hatalmas fejlődésen esett át,² mely során egyre inkább a Magyar Királyi Csendőrség, mint a szervezetében és képességeiben is alkalmas katonailag szervezett fegyveres közbiztonsági őrtestület szerepe került előtérbe.

A magyar pénzügyi közigazgatás vázlatos áttekintése

A kiegyezést követően létrejött polgári magyar állam is kiemelt kérdésként kezelte a pénzügyi közigazgatás helyzetét. Az állam funkcióinak gyakorlását biztosító pénzügyi forrásokkal kapcsolatos döntések érvényre juttatása, vagyis az adóbevételek biztosítása létfontosságú volt. A dualista államalakulat belső közjogi viszonyait rögzítő úgynevezett kiegyezési törvény³ értelmében a pénzügy nem tartozott az Osztrák-Magyar Monarchia közös ügyei közé a közös külügy és a hadügy finanszírozására szolgáló források kezelésén kívül, így megnyílt az út egy önálló magyar pénzügyi igazgatási rendszer kiépítése előtt. A neoabszolutizmus korának osztrák birodalmi kormányzata területi alapon négy finansziális körzetre osztotta a történelmi Magyarország területét⁴, és négy szinten szervező-

dő pénzügyi igazgatást hozott létre.⁵ A kiegyezés nyomán — a neoabszolutizmus kori tapasztalatokat hasznosítva — új pénzügyi hierarchiát hoztak létre a Magyar Királyságban, amelyben a Magyar Királyi Pénzügyőrség, mint polgári fegyveres őrtestület volt hivatott a vonatkozó jogszabályok végrehajtásának fegyveres kikényszerítésére.⁶ Ennek is voltak — a testület polgári fegyveres őrtestület jellegéből fakadóan — azonban korlátjai.

Az adózás rendjét felügyelő, részben a kiegyezés előtti korszakból megörökölt szervezetrendszer legfontosabb szervei a pénzügyigazgatóságok voltak, melyek az állami bevételek két harmadát kitevő egyenes adókat is kezelték.⁷ Szintén az egyenes adók és illetékek kivetése és beszedése volt a feladata az adóhivataloknak, valamint az 1867. III. 11-én kelt belügyminiszteri és pénzügyminiszteri közös rendelet értelmében valamennyi törvényhatóságnak.⁸ Az 1870-es évekre a pénzügyi közigazgatási rendszer áttekinthetetlenné vált, melynek következtében a magyar földadó-hátralék elérte a 96,8 %-ot.⁹ A helyzet az adóigazgatás reformjáért kiáltott, melyet 1875-1876-ban az illetékkiszabási hivatalok létrehozásával és az adófelügyelői intézmény bevezetésével kívántak kezelni. „Az államadóságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékokról” című 1867. évi törvénycikk¹⁰ az adók behajtását a korábbi költséges és visszaélésekre okot adó adóvégrehajtói intézmény mellőzésével a községi és megyei tisztségviselőkre bízta.¹¹

Már „A közadók kivetése, befizetése, biztosítása, behajtása és pénzügyi törvényszékek felállítása iránt” című 1868. évi törvénycikk is elrendelte, hogy „*Ha az önkéntes fizetések nagyobb mérvű elmulasztásának következtében beáll a végrehajtás szüksége, ezt az adóhivatalok jelentései alapján akár egész kerületre vagy községre, akár egyes egyénekre nézve pénzügyi igazgatóságok fogják elrendelni.*”¹² A közadók kezeléséről szóló 1883. évi törvénycikkben foglaltaka királyi adófelügyelő közvetlen felügyelete alatt a községek (városok) és járások szolgabírák kötelességévé tették az adók behajtását, melyhez szükség esetén karhatalom is kirendelhető volt „*a közigazgatási hatóságok (községi előljáróságok, szolgabírák, polgármes-*

terek, alispánok, és az utóbbiakkal egyenlő rangban álló tisztviselők) kötelesek arról gondoskodni, hogy az 56-74. §-ban körülírt végrehajtási eljárás foganatosítása alkalmával a közrend szükség esetében karhatalom kirendelése által is fentartassék.”¹³

A pénzügyi közigazgatás szervezetének átalakításában csak „a pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról” szóló 1889. évi törvénycikk hozott jelentősebb eredményt, amely azonban az adóvégrehajtás körüli karhatalmi biztosítás tárgyában változatlanul hagyta a korábbi rendelkezéseket „I. Az 1883:XLIV. törvénycikknek azon határozmányai, melyek a főszolgabírásnak, a szolgabírásnak és községi (városi) közegeknek az egyenes és közvetett adók, a közvetlenül lerovandó illetékek és az egyenes adók módjára beszédendő kincstári követelések és egyéb tartozások végrehajtás útján való behajtására vonatkoznak, továbbra is érvényben hagyatnak.”¹⁴

Már a kezdeti szabályozásban is megjelent az igény a polgári pénzügyi közigazgatás rendelkezéseinek fizikai erővel történő kikényszerítésére, valamint az adó- és illetékfizetési kötelezettség alól kibúvók felderítése. erre való tekintettel is a pénzügyminiszter 1867. III. 10-én kelt rendeletével létrehozta a Magyar Királyi Pénzügyőrséget.¹⁵ A pénzügyőri szervezet alapegysége az önálló működési területtel bíró szakasz volt, élén szemlésszel vagy fővigyázóval. Több pénzügyőr szakaszt egy-egy pénzügyőri biztosi kerület foglalt magában, több kerület pedig egy vagy több vármegye területére kiterjedően a pénzügyigazgatóságok tömörítettek, élükön pénzügyőri (fő)biztossal vagy pénzügyőri felügyelővel. Legfelsőbb szinten a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium megfelelő ügyosztály állt pénzügyőri főfelügyelő irányítása mellett.¹⁶ A szervezet létszáma megalakulását követően mintegy 3 000 fő volt, amely a századfordulóra meghaladta az 5 000 főt.¹⁷

A dualizmuskori Magyar Királyság területéhez viszonyítva, kezdeti jelentős állam- és vámhatárőrizeti feladatai mellett¹⁸ a szervezet nem volt képes — a polgári örtestületi jellegeből fakadóan sokszor alkalmas sem — önállóan megfelelni valamennyi adóvégrehajtásra hatáskörrel rendelkező hatóság

közeg igényeinek, így a pénzügyi közigazgatás fizikai támogatását jellemzően más karhatalmi erő valósította meg.

A magyarországi tanácsköztársaság után reorganizált Magyar Királyi Pénzügyőrségnek szintén voltak klasszikus értelemben vett karhatalmi feladatai „*A m. kir. pénzügyőrség a pénzügyministernek van alárendelve. Feladata: a) megakadályozni a csempészetet és a pénzügyi törvények és szabályok áthágásait; b) felfedezni ezen törvények és szabályok áthágóit; c) a pénzügyi hivatalokat és közegeket hivatalos eljárásaikban támogatni.*”¹⁹ azonban önállóan továbbra sem volt képes ki-elégíteni az erre vonatkozó igényeket.

A dualizmus időszakában alakult ki a polgári magyar állam pénzügyi igazgatási testületeinek szervezeti felépítése, melyben 1944-ig csak kisebb módosításokat hajtottak végre. Az adók végrehajtásának fizikai erővel történő támogatását a II. világháborút megelőzően — a polgári közigazgatás más rendelkezéseinek érvényre juttatásához hasonlóan — karhatalom kirendelésével biztosították, melyet elsősorban a Magyar Királyi Csendőrség szolgáltatott.

A karhatalom értelmezése és viszonya a polgári közigazgatáshoz

A dualizmus időszakában a karhatalom sokkal szélesebb tevékenységi kört takart, mint amit napjaink szóhasználata lefed. A karhatalom nem jelentett egyet az úgynevezett csapaterővel végrehajtott feladatokkal, hanem a közigazgatás működésének olyan támogatását jelentette, melyben a legitim fizikai erőszak állami monopóliumával bíró fegyveres testületek jelenléte vagy intézkedése volt szükséges. Meg kell különböztetni a szűkebb és tágabb értelmű karhatalmat. Tágabb értelemben a hatósági tevékenységek fegyveres erővel történő támogatását jelentette, míg szűkebb értelemben a csapaterővel végrehajtott feladatokat. A karhatalom tehát nem volt más, mint a fenyegetett törvényesség biztosítására, a megzavart közrend helyreállítására kirendelt fegyveres erő. A szó közönséges értelmében a karhatalom olyan segítséget jelentett, amely fegyveresen jelenik meg és éppen fegyverének tekintélyével oszlatja el a tör-

vényességet fenyegető veszedelmet és állítja helyre a megzavart közrendet.²⁰

A rendvédelmi testületek nem rendelkeztek monopóliummal a karhatalmi teendők ellátását illetően. Ilyen jellegű feladatokra a haderő csapatai is igénybe vehetők voltak. A dualizmus időszakában a véderő részei közül elsősorban a Magyar Királyi Honvédség csapatait vették igénybe a csapaterős rendvédelmi feladatok ellátására, bár a jogi szabályozásból a közös hadsereg elsőbbsége következett volna hasonló esetekben.²¹ A haderő alakulatainak rendvédelmi csapaterős feladatok ellátására történő igénybevételét a korabeli honvédelmi törvények tették lehetővé, az igénybevétel módját pedig rendeletekben és szabályzatokban rögzítették. A véderő karhatalmi feladatokba történő bevonása nem tekinthető magyar sajátoságnak, mivel hasonló volt a helyzet a környező országokban, illetve a kontinens vezető hatalmai, Németország és Franciaország tekintetében is.²² A haderő alakulatainak karhatalmi célra történő igénybevétele nem csorbította a kivételes hatalomról szóló törvénycikkben²³ foglaltakat, ugyanis erre nem csupán a kivételes hatalom időszakában került sor, illetve a karhatalom végső soron a polgári hatóság felügyelete alá került. A polgári közigazgatás rendelkezésére bocsátott karhatalmak és segédletek után a civil hatóságoknak a honvédelmi tárca felé külön elszámolás szerint térítést kellett fizetniük. A honvédségi alakulatokat például pénzügyőri szolgálatokra, közigazgatási vagy közbiztonsági célokra (pl. vesztegzár, záróvonal fenntartása, foglyok őrkíséréte, rablók elleni kiküldetések), a hatóságok által kibocsátott rendelkezések és tilalmak végrehajtására, adóvégrehajtó különítményként, postakíséretül, árvizeknél és más elemi csapásoknál segítségnyújtásra, polgári közigazgatás alá tartozó pénztárak, börtönök és egyéb intézetek őrzetére éppúgy igénybe lehetett venni, mint a fentiekre elsődlegesen szánt csendőri erőt.²⁴ A dualizmus időszakában tehát nem emeltek áthidalhatatlan akadályokat a külső és a belső védelem megvalósítására létesített testületek igénybe vétele elé a rokon szakterületeken. A korabeli gyakorlat – egy-egy feladatot illetően – a testületek alkalmasságát tekintette mérvadónak. A törvényi szabályozás a rendfenntartás jogosultságait nem a rendvédelmi

testületekhez, hanem az önkormányzatokhoz, illetve a központi államhatalomhoz telepítette.²⁵

A rendvédelmi szervek által kiállított karhatalom igénye már 1867-ben is gyakran felmerült és egyre több hatósági eljárás követelte minisztériumi szintű iránymutatások kiadását. Az igazságügy miniszter 1867. VI. 22-én kelt rendeletében megfogalmazta, hogy a magánjogi és bírósági ügyekből eredő karhatalmi igények kielégítésre „*a csendőrséget helyettesítő s ennek teendőivel megbízott közegek alkalmaztassanak.*”²⁶ Voltak azonban olyan esetek, amikor a rendvédelmi közegek a feladat végrehajtására nem álltak rendelkezésre, így továbbra is haderő támogatta a hatósági eljárásokat. A felvonulás költségeit ekkor a kirendelő hatóság viselte.²⁷ A belső rend fenntartásának feladataira a haderő folyamatos kirendelése azonban nem volt fenntartható a fejlődő polgári államban.

A kiegyezést követően a vidéki területek közbiztonságának helyreállítására és fenntartására tett állami intézkedések egy országos illetékességű, katonailag szervezett, fegyveres közbiztonsági őrtestületet, a Magyar Királyi Csendőrséget hívták életre. A hosszas előkészítő munkát követően országszerte megszervezett csendőrség a közigazgatás valós és hathatós támaszát jelentette a törvényes rend fenntartásában és rendelkezéseik fegyveres erővel történő kikényszerítésében. Ez a karhatalomnak nevezett tevékenységi kör mind szabályozásában, mind tartalmában hatalmas változásokon esett át a csendőrségi testület fennállása alatt, melyek alapjaiban határozták meg a szervezet működését.²⁸

A testület 1881. évi Szervezeti és Szolgálati Utasítása szerint a testület feladata volt a megzavart rendet és békét helyreállítani, mely során a közigazgatási hatóságok rendelkezése alatt állt. Azok hivatalos felszólításainak feltétlenül engedelmeskedni tartozott és a felhívás megbírálásába nem bocsátkozhatott. A meghagyás vagy meghívás tartalmáért mindenkor az azt kiadó hatóság vagy egyén volt felelős, ahogy ezek fogantatásáért, valamint eközben a törvények és a szolgálati utasítás határozványainak pontos betartásáért az eljáró csendőr.²⁹ A Magyar Királyi Csendőrség tehát olyan rendvédelmi testület volt, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy a közigazgatási

döntések végrehajtását szükség szerint ki is kényszerítse akár fizikai erő, kényszerítő intézkedések, végső soron fegyverhasználat által is.³⁰

A csendőrség tevékenységi körében az arra feljogosított hatóság vagy tisztviselő felhívására, illetve kirendelésére teljesített szolgálatok között el kell különíteni a **karhatalmat**, a **rendőri segélyt** és az ezekkel rokon tartalmú, de más jogalapon nyugvó **felszólítás vagy rendelkezés folytán teljesített közbiztonsági szolgálatot**. E három fogalom, valamint a kusza jogszabályi szövegekben elrejtett fogalmi ismérvek hosszú időn át fejtörést okoztak a közigazgatási szervezeteknek.³¹

A karhatalom fogalomkörének rendezetlensége gyakran zavart keltett a közigazgatásban, ami főként a nem megfelelő helyről kirendelt, nem helyesen igényelt vagy megnevezett fegyveres erő alkalmazásában nyilvánult meg. Ezt kísérelte meg feloldani az igazságügy miniszternek 1874. IV. 18-án kelt, a királyi törvényszékek elnökeihez és a királyi járásbírákhoz intézett körrendelete,³² amely a bírósági végrehajtások alkalmával igénybe vett „karhatalom” és „rendőri segély” fogalmát tisztázta. Az elhatárolás alapjának ekkor egyrészt a kirendelés jogcímét, másrészt a kirendelt erő nagyságát tekintették. Rendőri segély alatt elsősorban a polgári perrendtartásról szóló törvény³³ szerinti ellenszegüléssel akadályozott végrehajtás foganatosítása érdekében igénybe vett erőt értették (bár a jogszabály szövege karhatalmat említ, ami végső soron a nem megfelelő értelmezés alapja is volt). Ilyen esetekben általában egy-két közbiztonsági közeg elegendő a feladathoz, akiket az illetékes járási tisztviselő rendel ki.

Ha azonban az ellenállás olyan mértékű volt, hogy több járás pandúrjait, vagy súlyosabb esetben haderő csapatait kellett kirendelni, erre már csak az alispán volt jogosult. Mivel az összpontosított erő karhatalomnak minősült, annak kirendelésére a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi törvényben foglaltak voltak érvényesek.³⁴ Ezen törvényt hatályon kívül helyező — a törvényhatóságokról szóló 1886. évi — törvény értelmében az alispán a vármegye első tisztviselőjeként intézkedhetett a karhatalom kirendelése iránt.³⁵ A végrehajtási eljárásról szóló 1868. évi törvény³⁶ helyébe lépő 1881.

évi törvény még élesebben elkülönítette a karhatalom és a rendőri segély közti különbséget, miszerint az ellenszegülés leküzdése közbiztonsági közegek „segélyével” eszközözendő, „32. § *A végrehajtás foganatosítását ellenmondással, kifogással vagy ellenszegüléssel gátolni nem szabad. A kiküldött, a mennyiben a végrehajtási cselekmény foganatosítása szükségessé teszi, a végrehajtást szenvedő lakását és tartályait felnyitathatja és kutatásokat eszközölhet. Ellenszegülés esetében a végrehajtás az illető törvényhatóság vagy község legközelebbi közbiztonsági közegének segélyével foganatosítandó, melyhez a megkeresést a kiküldött közvetlenül intézi. A netalán szükséges katonai karhatalom megszerzése végett a kiküldött a kiküldő bíróság főnökéhez köteles fordulni. A végrehajtásnak ellenszegülés által való meggátlása esetében, a kiküldött a bűnvádi eljárás megindítása végett, hivatalból külön jelentést tartozik tenni.*”³⁷ melyhez a megkeresést a hatóság képviselője közvetlenül intézi. A szükséges haderő által biztosított karhatalom kirendelése érdekében a kiküldő a bírósághoz volt köteles fordulni. Egyértelműen érzékelhető a közigazgatás folyamatos törekvése a két fogalom szétválasztására.

A hatóságok folyamatos fogalmi zavarát jelzi azonban a közadók szedéséről szóló 1883. évi törvény, mely szerint az eljárás során a közbiztonságot szükség esetén karhatalom kirendelésével is fenn kell tartani. „78. § *A közigazgatási hatóságok (községi előljáróságok, szolgabírák, polgármesterek, alispánok, és az utóbbiakkal egyenlő rangban álló tisztviselők) kötelesek arról gondoskodni, hogy az 56-74. §-ban körülírt végrehajtási eljárás foganatosítása alkalmával a közrend szükség esetében karhatalom kirendelése által is fenntartásuk.)*”³⁸ A rendelkezés azonban tartalmában az ellenállókkal szemben fellépő rendőri segélyt takart és nem szűkebb értelemben vett, a jelenléttel visszatartó hatású karhatalmi fellépést.

A fogalmak fordított felcserélésére is van példa a korabeli joggyakorlatban. A Magyar Királyi Csenedőrség városi szolgálatellátásának lehetőségét szabályozó 1882. évi törvény szerint „3. § *Oly egyes esetekben, midőn a csend, rend és közbiztonság az illető városi rendőrség által fenn nem tartható, a városi*

hatóság főnöke, vagy törvényes helyettese a csendőrség segédkezését igénybe venni jogosult.”³⁹ olyan esetekben, mikor a városi rendőrség nem tudja fenntartani a közrendet, a városi hatóság vezetője a „csendőrség segédkezését” igénybe venni jogosult. Ez azonban nem esik a rendőri segély fogalmkörébe, mivel a csendőrség nem saját szolgálati feladatai teljesítésére volt kirendelve, hanem hogy megjelenésével tekintélyt szerezzen a rendőrség intézkedéseinek.

A büntető perrendtartásról szóló 1896. évi törvény szerint a terheltek előállításánál karhatalom vehető igénybe, ami azonban fogalmilag és tartalmát tekintve is helyes.⁴⁰ Ennek oka, hogy a csendőr egyszerűen szolgálatot teljesített akkor, ha a terheltet bekísérte a hatósághoz és karhatalomként járt el, ha az elővezető parancs közönséges kényszereszközökkel nem volt foganatosítható, vagyis a terhelt ellenállt. Ekkor a karhatalom általános céljának tartalmi elemei teljesültek, a helyzet azonban az alkalmazott alacsony létszám miatt sajátos volt.

A fogalmak teljes körű tisztázását még inkább nehezíti sem a karhatalomhoz, sem pedig a rendőri segély fogalmkörébe nem vonható intézkedések témája. Ilyenek voltak a több törvényben is megjelenő *visszakísérés* és *kivezetés*, melyek nem álltak másból, mint a munkavégzés helyéről távol maradt személy felhívása és kísérése rendszerint ellenállás nélkül. Itt a csendőr nem segélyt nyújtott egy hatóságnak, hanem közbiztonsági szolgálatot teljesített annak a szolgabírónak a rendelkezése folytán, akinek más közegek nem álltak rendelkezésére.⁴¹

A csendőrség tehát, ha nem a rendes szolgálati teendőket végezte, hanem megjelenésével tartotta vissza az erőszakoskodást vagy polgári tisztviselők felhívására biztosította a törvényes rendelkezések akadálytalan végrehajtását, karhatalmi szolgálatot teljesített, ha azonban aktív ellenállás leküzdése miatt került kirendelésre, akkor rendőri segély valósult meg.⁴²

A két világháború között a megváltozott jogi és társadalmi viszonyok világosabban rajzolták ki a karhatalom tartalmának határvonalait. A polgári közigazgatás vagy az igazságszolgáltatás által igénybe vett fegyveres erő karhatalmi és egyéb felhívásra teljesített (felszólított) szolgálatai továbbra is

több ponton összerosódtak, azonban a fejlődő jogi szabályozás és rendvédelmi szakmai módszertan eredményeként az átfedések mindinkább megszűntek. A karhatalom kifejezés az 1930-as évekre már inkább a szűkebb értelemben vett, csapaterővel megvalósított feladatot jelentette. Ekkorra mind jogszabályi, mind belső szabályzatok szintjén letisztultabbá vált a karhatalmi fellépésre jogosított és általánosan igénybe vett fegyveres testületek köre (ez elsősorban a csendőrséget jelentette), és a karhatalom kifejezés is élesebben különült el az egyéb közhatóságok felhívására avagy rendelkezése folytán teljesített csendőrségi szolgálatoktól.

Bár a helyzet a két világháború között rendeződött, vitás, külön értelmezésre szoruló kérdések azonban továbbra is maradtak. Az 1927. évi szolgálati utasítás⁴³ a csendőrség szolgálatát közbiztonsági és belső szolgálatra, a közbiztonsági szolgálatot pedig államrendészeti, közrendészeti, igazságügyi rendészeti és karhatalmi szolgálatra tagolta. Azonban míg a korábbi szolgálati utasítások szerint a karhatalom biztosítása a felszólított szolgálatok körében volt kezelendő, addig 1927-től élesen elhatárolták attól. Az elhatárolás alapja a kirendelt csendőrök helyszíni viselkedése volt, ugyanis a felszólított szolgálatoknál a csendőrség önállóan és aktívan végzett feladatokat, karhatalmi fellépés esetén azonban passzívan viselkedett mindaddig, amíg az illetékes tisztviselőtől felhívást nem kap a közbelépésre. Fontos különbség volt továbbá, hogy a felszólított szolgálatokra vonatkozó megkeresések és felhívások közvetlenül az őrsökhöz is érkezhettek, a karhatalom iránti igények azonban kizárólag a fősolgabíró vagy a szárny-parancsnokság útján.⁴⁴

Az adóvégrehajtás biztosítására bevezetett intézkedések a szabályzatok tükrében

Tekintettel arra, hogy a kiegyezést követően országos illetékességű fegyveres rendvédelmi testületként csak a kis létszámú és a polgári fegyveres őrtestület típusba tartozó Magyar Királyi Pénzügyőrség állt a polgári hatóságok rendelkezésére, a korai szabályzók főként a katonai karhatalom igénybevételéről rendelkeztek. Az egyes részkérdésekkel foglalkozó minisz-

teri rendeleteket követő első átfogó karhatalmi szabályozást a honvédelmi miniszter 1876. évben kiadott körrendelete jelentette. A körrendelet mellékleteként megjelent egy *Utasítás*, amely első ízben tartalmazott pontos szabályozást mind a közhatóságok, mind a katonai parancsnokságok által követendő eljárás tekintetében.⁴⁵ A rendelet leszögezi, hogy a haderő csapatait karhatalmi feladatok teljesítésére csakis abban az esetben lehet kirendelni, ha a „politikai hatóságok” rendelkezésére álló közbiztonsági erő nem elegendő. A legsürgősebb eseteket kivéve ezek a polgári hatóságok döntöttek saját erejük elégséges voltáról, illetve a haderő igényléséről. Ha a sürgős karhatalmi beavatkozás igénye miatt a kirendelő közvetlenül a haderő területileg illetékes állomás-parancsnokságához fordult, erről a belügyminiszternek táviratilag azonnal jelentést kellett tennie.

A rendelet mellékletét képezi az *„Utasítás a sorhadi vagy honvédségi karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásról”,* amely a karhatalom célját a következők szerint fogalmazza meg: *„... a közhatóságok támogatása, hogy ez által azoknak törvényes rendelkezéseik és hivatalos működéseik ellenében vetett erőszakos ellenállás ellen, a szükséges anyagi erő szolgáltatásuk.”*⁴⁶

Az utasítás felsorolja azon hatóságokat és közegeket, amelyek, illetve akik közvetlenül fordulhattak a haderő parancsnokságaihoz karhatalmi igénnyel. A 2. pont o)-s) alpontjaiban már itt megtalálhatóak voltak a magyar pénzügyi igazgatóságok, a vám- és adóügyi felügyelők, a pénzügyi biztosok, valamint a pénzügyőri szakasz-parancsnokok. A felsorolt személyek a hadsereg legközelebbi helyőrségéhez fordulhattak igényükkel a karhatalom céljának megjelölésével. A kiküldött erőt természetesen a karhatalmi feladatok teljesítésére felkészített alakulatok állományilletékes parancsnoka határozta meg. A Magyar Királyi Honvédség karhatalmat csak akkor szolgáltatott, ha az adott területen a közös hadsereg csapatai nem, vagy nem kellő létszámban álltak rendelkezésre.

A polgári hatóságok által kikért, a haderő karhatalmi feladatokat ellátó csapatainak tényleges fegyveres alkalmazásakor a közigazgatási tisztviselő háttérbe vonult és a további in-

tézkedések tisztán katonai szempontok szerint történtek. Ez komoly garancia volt a katonai erő politikai vagy önös célokra történő felhasználása ellen, több részletszabály azonban nem volt teljesen kidolgozott.

Az utasítás alkalmazását a magyar királyi pénzügyminiszter a pénzügyminiszter 1876-ban „*a sorhadi vagy honvédségi karhatalom igénybevétele tárgyában*” című rendeletével tette kötelezővé valamennyi pénzügyigazgatóság számára.⁴⁷

Az 1876. évi rendelet módosítására és átdolgozott újbóli kiadására a honvédelmi miniszter 1886. évben kiadott és 1887. I. 16.-ai hatályosult körrendeletében került sor. Az új rendelet mellékleteként kiadott „*Utasítás a magyar korona országai-ban a hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve*”⁴⁸ jelentős módosításokat nem, inkább aktualizálást és a közigazgatási szervezet változásaihoz igazítást jelentett. A pénzügyminiszter szintén kihirdette és valamennyi pénzügyi hatóság számára kötelezővé tette az utasítás alkalmazását.⁴⁹

A szabályozás újabb módosítására és jelentős kiegészítése a honvédelmi miniszter „*Utasítás a magyar korona országai-ban a hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve*” című 1896. évi rendeletének a kiadásával került sor.⁵⁰ Ez fontos és a polgári állam szellemiségét erősítő rendelkezést tartalmazott, miszerint a haderő csapatai a továbbiakban csak akkor voltak igénybe vehetők, ha az összpontosított csendőri erő nem volt elégséges. Bár az 1881-ben országos illetékességgel létrehozott Magyar Királyi Csendőrség⁵¹ szervezetének egész országot lefedő kiépülése alig fejeződött be az 1886. évi rendelet kiadásáig, mégis kijelenthető, hogy a karhatalmi csendőri erő olyan mértékben értékelődött fel az azóta eltelt 10 év alatt, hogy azt már a csapaterős karhatalmi feladatok elsődleges végrehajtójának tekintették. Szükséges volt azonban szem előtt tartani azt is, hogy nagyobb területet érintő vagy súlyos fegyveres harcot igénylő esetekben továbbra is a haderő kirendelt alakulatai voltak a karhatalmi teendők megvalósítói a közrend helyreállításának elsődleges eszközei,⁵² amelyre azonban az adóvégrehajtáshoz kapcsolódóan nem kel-

lett számítani. Az igazságügyminiszternek a karhatalom igénybevétele tárgyában kibocsátott rendelete az igazságügyi hatóságok számára is egyértelművé tette az új szabályozás kizárólagosságát és mellékletében közölte a karhatalmi utasítást is.⁵³ A pénzügyminiszter a pénzügyi közigazgatás számára az új eljárásrendet az 1896. évi „*a hadseregbeli és honvédségi karhatalom igénybevétele tárgyában*” című rendeletével tette kötelezővé.⁵⁴

A katonai karhatalommal kapcsolatos szabályozást természetesen a Magyar Királyi Csendőrség szabályzatai is követték. A testületnek az „*Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*” címmel 1881-ben megjelent első szolgálati szabályzata is tartalmazta, hogy a csendőrség a közigazgatási hatóságok rendelkezése alatt áll. Ezek hivatalos felszólításainak feltétlenül engedelmességre tartozik és a felhívás megbírálásába nem bocsátkozhat. Az adóvégrehajtás alkalmával megvalósítandó feladatokra vonatkozóan a testület szolgálati szabályzata rögzítette, hogy „*a segílyt nyújtó csendőrnek ily esetekben nem szabad az előforduló zálogolásnál vagy a végrehajtás más mozzanatainál tettelesen közreműködni, hanem csakis arról kell gondoskodni, hogy a hatósági közegek feladatukat akadály nélkül teljesíthessék.*”⁵⁵

A Magyar Királyi Csendőrség 1912. évi szolgálati szabályzatának szerkesztői már pontosították a rendelkezést és a „*tetteles*” helyett a „*személyes*” közreműködést tiltja, valamint kiemeli, hogy a hatósági közegek személyét „*az erőszakoskodás ellen meg kell védeni.*”⁵⁶

Az I. világháborút követő első jelentős és egységes szabályozásnak az 1924. évi karhatalmi szabályzat⁵⁷ és a belügyminiszter 1925. évi „*a katonai karhatalom igénybeviteléről és alkalmazásáról.*” című rendelete tekinthető.⁵⁸ A karhatalom témája általános szabályzóinak az átdolgozása nyomán került sor a Magyar Királyi Csendőrség 1927-ben kiadott „*Szervezeti és szolgálati utasítás a m. kir. csendőrség számára.*” című szolgálati szabályzata karhatalmi témájával foglalkozó részének a módosítására, amely több jelentős változást is tartalmazott a korábbi szabályozáshoz képest.⁵⁹ Csendőrségi karhatalomnak azt a járőrt vagy csapatot tekintették, amely a közható-

ságok vagy hatósági személyek támogatására olyan célból került kirendelésre, hogy azoknak hivatalos eljárásukban esetleges erőszakos ellenállás vagy támadás leküzdésére a szükséges erő rendelkezésükre álljon. Az ilyen karhatalmi szolgálat célja tehát az volt, hogy valamely hatóságnak fegyveres segítséget nyújtson, ezért ebben a csendőrség csak olyan mértékben működött közre önállóan, amennyiben azt az a megjelölt cél elérése szükségessé tette. A csendőrséget csak akkor lehetett karhatalomként kirendelni, ha az érintett hatósági eljárásban korábban ellenszegülés fordult elő vagy attól nyomós indokkal tartani lehetett. Csendőri karhatalmi erőt csak működési területén lehetett alkalmazni, melytől csak a belügyminiszter engedélyével lehetett eltérni. A csendőr a hatósági ténykedésben nem vett részt, az annak biztosítása érdekében hozzá intézett felhívásokat nem bírálhatta, az eljárás jogalapját nem kérdőjelezhette meg a nyilvánvaló törvénytétés eseteit kivéve.⁶⁰

Az 1927-ben kiadott „*Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*” című szolgálati szabályzat rendelkezéseit a honvédségi karhatalomra vonatkozó általános szabályokkal együtt kellett alkalmazni, mégis speciálisnak volt tekinthető mind a csendőrség szerepét, mind a szabályozás részletességét tekintve. Az 1924. évi karhatalmi szabályzat és az ezen alapuló csendőrségi szabályzók a következő évtizedekre időtálló módon meghatározták a karhatalmi tevékenység kereteit. Megváltoztatásukra csak 1942-ben került sor az új szabályzat kiadásával, melyet azonban nem szakmai indokok, hanem a megváltozott biztonsági prioritások tettek indokoltá.⁶¹

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium a korábbi gyakorlatnak megfelelően igazodott a központi szabályozáshoz, de 1927-ben „*a közadók kezeléséről szóló 1927.évi 600. PM. számú Hivatalos Összeállítás végrehajtása tárgyában.*” címmel saját rendelkezést is kibocsátott melyben továbbra is „. . . közbiztonsági közeg segítségével, vagy karhatalom kirendelése által . . .” rendelte biztosítani a végrehajtási eljárás sikerét.⁶²

A Magyar Királyi Csendőrség közreműködése az adóvégrehajtásokban

A dualizmus időszakában kiadott csendőrségi szolgálati utasítások külön, a karhatalmi feladatok speciális eseteként említették az adóvégrehajtások alkalmával történő közreműködést. A két világháború között viszont a témát az általános karhatalmi feladatokkal együtt kezelték. Elkülönülés és a feladat különleges jellegének érzékeltetése csak a csendőrségi szakirodalomban figyelhető meg, ahol több szócikk is tárgyalta a helyes taktikai eljárásokat és módszereket. A *Csendőrségi Lapok* „Csendőr Lexikon” című állandó rovatában a csendőrök rendszeresen mutattak be jogeseteket és tettek fel kérdéseket a végrehajtás és zálogolás témájában, melyekre a szerkesztőség adott indokolt választ.

Tekintettel a csendőrség személyi állományának származási összetételére az adóvégrehajtás biztosítása nem tartozott a kedvelt szolgálatok közé. A főként vidéki közegekből, gazdálkodó családokból a testülethez érkező csendőrök nehezen viselték a feladattal járó szubjektív tényezőket. Talán ennek is köszönhető, hogy a tetteg ellenszegülőkkel szembeni, nem egyszer halált okozó fegyverhasználatok (melyek általában szurony- vagy kardfegyvert, kisebb számban lőfegyverhasználatot jelentettek) mellett számos „fegyverhasználat nélküli eredménytelen fellépés” is történt a hasonló feladatok során. Az intézkedés mindkét nem kívánatos kimenetelét elkerülendő a kirendelt csendőri erő tevékenységének a megelőzésre és visszatartásra kellett irányulnia.

Az adóvégrehajtások biztosítására kirendelt csendőrségi karhatalom elosztására létezett általánosan elfogadott szakmai ajánlás, amely ezt a célt volt hivatott elérni. Egy 10 fős csendőri erő szolgálatba vezénylése esetén a karhatalom zöme tartalékként biztosította a végrehajtással érintett házat 50-60 méter távolságban, két fő a végrehajtó személyes védelmét szolgálta, két fő pedig az összegyűjtött zálogtárgyakat őrizte az erre kijelölt helyen. Az érintett házak udvarában gyülekező és ellenálló csoportok szétoszlátása nem volt célszerű, ezért felügyeletük-ről kellett gondoskodni a végrehajtás befejezéséig, amire szükség szerint járőrt különítettek el.⁶³ Ha a kirendelt erő a 15 főt

nem érte el, parancsnokuk az őrs-parancsnok volt, legalább 15 fős köteléket azonban már kirendelt tiszt vagy a csendőrszakasz parancsnoka vezényelt. Az őrs erejét és az esetleges megerősítő erőket közös gyakorlati foglalkozáson készítették fel a tényleges alkalmazás előtt. Ennek során a kivonulástól a tömegoszlatást követő teendőig minden mozzanatot és tömegkezelési technikát gyakoroltak az őrs udvarán és közterületen is. Általánosan elfogadott vélemény volt, hogy ha ezt a lakosság látta, az jótékony hatást gyakorolt a rendezvény későbbi békés lefolyására. A megelőzés és elrettentés fontosságát mutatja az is, hogy az összpontosított erőket — még a közigazgatási tisztviselők kérésére is — tilos volt elbújtatni és azt a látszatot kelteni, hogy csendőri biztosítás nincs jelen. Ezzel ugyanis nem volt elérhető az összpontosítás célja, vagyis a tömeg visszatartása az erőszakos cselekményektől, amelyre végső soron valamennyi intézkedés irányult.⁶⁴

A kirendelt csendőri erő tevékenysége körüli vitás kérdéseket legtöbbször a lefoglalt zálogtárgyak körüli eljárás eredményezte. Több esetben előfordult, hogy a zálogolást végrehajtó hatósági közeg a lefoglalás alól mentes⁶⁵ vagy ilyen szempontból vitás tárgyakat is lefoglalt a követelés biztosítása érdekében. Ez eredményezhette azt is, hogy az intézkedő csendőr olyan tárgy elvitele ellen fellépő személlyel szemben használta fegyverét, melyre a végrehajtónak nem lett volna joga. A Magyar Királyi Csendőrség 1927. évi szolgálati szabályzata alapján⁶⁶ a csendőr nem bocsátkozhatott a hivatalos eljárás jogalapjának elbírálásába, így abban az esetben is fel kellett lépnie, ha az adott tárgy lefoglalása vitatott volt. A karhatalmi szolgálatot csak abban az esetben tagadhatta meg, ha a végrehajtó nyilvánvalóan visszaélt hivatali helyzetével, vagy az adóst bántalmazta.

A lefoglalt zálogtárgyak szállítása és rakodása szintén többször surlódást okozott a karhatalom és a kirendelő között, ugyanis a végrehajtó hiába szólította fel a csendőröket a lefoglalt tárgyak elszállítására, azoknak a hasonló tevéleges közreműködés tilos volt.

A hasonló esetek helyes értelmezése és a közigazgatási hatóságokkal való rugalmas együttműködés érdekében a

csendőrség illetékesei a megtörtént eseteket és a végrehajtás során felmerült témákat gyűjtötték, rendszerezték, elemezték és rendszeresen kiadták.⁶⁷

Összességében megállapítható, hogy — bár az adóvégrehajtásban történő közreműködés nem tartozott a csendőrségi karhatalom elsődleges feladatai közé, mégis — rendszeresen került sor csendőrségi személyi állománnyal megvalósított karhatalmi teendők végzésére. Az adóbevételek fegyveres erő közreműködésével történő biztosításának módszertana jelentős fejlődésen esett át a kiegyezéstől a II. világháborúig, mely során egyre több garancia jelent meg az eljárásrendben és a végrehajtásban egyaránt. Bár a dualizmus időszakában akár a nagyobb katonai erő kivezénylése mellett végrehajtott tömeges adóvégrehajtás sem volt ritka, a két világháború között már a rendvédelmi szervek elsődleges igénybevétele volt jellemző. A Magyar Királyi Csendőrség országos megszervezését követően a testület elsődleges végrehajtójává vált a zálogolások biztosításának, melyet szabályzatainak fejlődése is tükröz. A karhatalomként kirendelt csendőri erő felszerelésében a tömeges ellenállás leküzdésére is alkalmas volt, az adófizetési kötelezettséget elmulasztókkal szemben mégis a megelőzés és visszatartás kapott hangsúlyt a kényszerítő eszközök alkalmazásával vagy a fegyverhasználatlaltal szemben. Az adóvégrehajtások biztosítása a Magyar Királyi Csendőrségnek egy kétség kívül érdekes, és a közvélemény állandó érdeklődésétől kísért tevékenysége volt, melyet speciális módszertana miatt a tágabb értelemben vett karhatalmi feladatoktól indokolt szétválasztani.

Jegyzetek:

¹ VEDÓ: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1918. 143-150.p.

² PARÁDI — VEDÓ: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása 1867-1944.*

³ 1867/XII.tc.

⁴ STIPTA: A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849. és 1883. között.

⁵ SZABÓ: 124-134.p.

⁶ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. 68-71.p. + 77.p. ; Idem: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. 72.p. + 81.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1867-1918. 39-40.p. + 50.p. ; Idem: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. 53-54.p. + 74.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1919-1941. 71.p. + 92.p. ; Idem: Pénzügy a dualizmuskori magyar békehatárőrizetben. 94-96.p. + 106.p.

⁷ A hozadéki jövedelmi és vagyoni adókat szokás egyenes adónak nevezni.

STIPTA: Az egyenes adók és illetékek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875. és 1883. között.

⁸ 1867 (III. 11.) BM-PM.r.

⁹ STIPTA: A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849. és 1883. között. op.cit.

¹⁰ 1867/XV.tc.

¹¹ STIPTA: Az egyenes adók és illetékek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875. és 1883. között. op.cit.

¹² 1868/XXI.tc. 29.§

¹³ 1883/XLIV.tc.

¹⁴ 1889/XXVIII.tc. 24. §

¹⁵ 1867. (III. 10.) PM.r.

¹⁶ PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.*

¹⁷ Idem: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. 83.p.

¹⁸ Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. ; Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. ; Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. ; PARÁDI — SUBA — VEDÓ: 44-50.p. ; SUBA: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. 207-214.p. ; Idem: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vítás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. 121-134.p.

¹⁹ 1922/VIII.tc. 1 §

²⁰ VEDÓ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. 170-176.p.

²¹ EGYED

²² PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945.

²³ 1912/LXIII.tc.

²⁴ 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. ; BALLA

²⁵ PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. op.cit. ; Idem: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.

²⁶ 1867 (VI. 22.) FM.r.

²⁷ 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr.

²⁸ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*

²⁹ SZUT-1881

³⁰ SZIKINGER

³¹ VEDŐ: *A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején.*

³² 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r.

³³ 1868/LIV.tc. 379. §

³⁴ 1870/XLII.tc.

³⁵ 1886/XXI.tc. 68.§ o) pont

³⁶ 1868/LIV.tc.

³⁷ 1881/LX.tc.

³⁸ 1883/XLIV.tc. op.cit.

³⁹ 1882/X.tc.

⁴⁰ 1896/XXXIII.tc. 131. §

⁴¹ 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. 159. § ; 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r.

⁴² K. NAGY: III.rész. 280.p.

⁴³ SZUT-1927

⁴⁴ HOROSTSÁK

⁴⁵ 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr.

⁴⁶ Loc.cit.

⁴⁷ 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr.

⁴⁸ 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr.

⁴⁹ 143/1887. (II. 3.) PM.kr.

⁵⁰ 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. ; 58 440/1896. (X. 29.) IM.r.

⁵¹ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.

⁵² 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. op.cit.

⁵³ 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. op.cit.

⁵⁴ 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r.

⁵⁵ SZUT-1881 op.cit. 74. §

⁵⁶ SZUT-1912. 32. §

⁵⁷ *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.*

⁵⁸ 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r.

⁵⁹ SZUT-1927 op.cit.

⁶⁰ Loc.cit. 93. §

⁶¹ *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.*

⁶² 60 000/1927. (X. 14.) PM.r.

⁶³ BALOGH

⁶⁴ PAJOR: 277.p.

⁶⁵ E tárgyak körét eredetileg a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi törvénycikk határozta meg, melyet az 1908. évi törvényi szabályozás módosított.

1881/LX.tc. op.cit. 51. § ; 1908/XLI.tc. 2. §

⁶⁶ SZUT-1927 op.cit. 532.pont.

⁶⁷ BENEDEK

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* (16.;) — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Típicó Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —

PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* (28.;) — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

PARÁDI — SUBA — VEDÓ (18.;) — PARÁDI József — SUBA János — VEDÓ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.* Budapest, 2014², Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 172 p. HU-ISBN 978 963 89 8285 8. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 3./ HU-ISSN 2062-8447.

PARÁDI — VEDÓ (2.;) — PARÁDI József — VEDÓ Attila: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása 1867-1944.* Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 336 p. HU-ISBN 978 615 80 3092 2.

TANULMÁNYOK

BALLA (24.;) — BALLA Tibor: A Magyar Királyi Honvéd Lovasság karhatalmi célú alkalmazása a dualizmusban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 13-15.p. HU-ISSN 1216-6774.

EGYED (21.;) — EGYED István: Karhatalom az önkormányzatban. *Városi Szemle, ?évf.* (1912. szeptember), 9.sz. 529-534.p.

PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (18.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belsőügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.

- PARÁDI: A magyar határőrízet 1867-1945. (18.;) — PARÁDI József: A magyar határőrízet 1867-1945. *Rendészeti Szemle*, XLV.évf. (1997) 4.sz. 101-109.p. HU-ISSN 1218-8956.
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (17.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. (25.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. (22.;25.;) — PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrízete a migráció tükrében. (6.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrízete a migráció tükrében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 66-80.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI: Nemzeti határ-
őrizetünk polgári szaka-
sza.
(18.;)
- PARÁDI: Az Evidenz-
büro és a magyar ha-
tárőrizet kapcsolata.
(6.;)
- PARÁDI: A magyar rend-
védelem 1867-1918.
(6.;)
- PARÁDI: Hírszerzés és ha-
tárőrizet az Osztrák-Ma-
gyar Monarchia Magyar
Királyságában.
(6.;)
- PARÁDI: A magyar rend-
védelem 1919-1941.
(6.;)
- PARÁDI: Pénzügy a dua-
lizmuskori magyar béke-
határőrizetben.
(6.;)
- STIPTA: A pénzügyi köz-
igazgatás szervezete Ma-
gyarországon 1849. és
1883. között.
(4.;9.;)
- STIPTA: Az egyenes adók
és illetékek kezelésére vo-
natkozó hatáskörök 1875.
és 1883. között.
(7.;11.;)
- PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk
polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Fü-
zetek (Acta Historiae Praesdii Ordinis)*,
XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 141-
154.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a ma-
gyar határőrizet kapcsolata. *Rendvédelem-
történeti Füzetek (Acta Historiae Praesdii
Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 52.sz. 71-82.p.
HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-
1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta His-
toriae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Hírszerzés és határőrizet az
Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Király-
ságában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta
Historiae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
53.sz. 53-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1919-
1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta His-
toriae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
54.sz. 59-92.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Pénzügy a dualizmuskori
magyar békehatárőrizetben. *Rendvédelem-
történeti Füzetek (Acta Historiae Praesdii Ordini-
s)*, XXVII.évf. (2017) 54.sz. 93-106.p. HU-
ISSN 1216-6774.
- STIPTA István: A pénzügyi közigazgatás
szervezete Magyarországon 1849. és 1883.
között, *Miskolci Jogi Szemle*, VIII.évf.
(2013) 1.sz. 18-34.p. HU-ISSN 1788-0386.
- STIPTA István: Az egyenes adók és illeté-
kek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875.
és 1883. között. *Acta Universitatis Szegedi-
ensis: Sectio politico-juridica*. LXXV.évf.
(2013) 1.sz. 601-608.p. HU-ISSN 0324-
6523.

- SUBA János: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. (18.) — SUBA János: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. 207-221.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből.* Budapest, 2015, Nemzeti Közzolgálati Egyetem – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 2./ HU-ISSN 2415-9875.
- SUBA János: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vitás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. (18.) — SUBA János: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vitás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. 121-142.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok GÁSPÁR László 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8. /Salutem, 1./ HU-ISSN 2416-2078.
- SZABÓ (5.) — SZABÓ Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig. 124-137.p. In CZENE-POLGÁR Viktória – ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes: *Mérföldkövek az adó- és vámigazgatás történetéből.* Budapest, 2017, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 246 p. HU-ISBN 978 615 00 0517 1.
- SZIKINGER (30.) — SZIKINGER István: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 187-198.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- VEDÓ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. (20.;31.;)
- VEDÓ: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1918. (1.;)
- VEDÓ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 170-184.p. HU-ISSN 1216-6774.
- VEDÓ Attila: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 143-154.p. HU-ISSN1216-6774.

CIKKEK

- BALOGH (63.;)
- HOROSTSÁK (44.;)
- K. NAGY (42.;)
- PAJOR (64.;)
- BALOGH Béla: Az őrsök karhatalmi szolgálata. II.rész. *Csendőrségi Lapok*, XXIX.évf. (1935) 3.sz. 75-78.p.
- HOROSTSÁK Béla: A karhatalmi szolgálattól. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1927), 15.sz. 460-463.p.
- K. NAGY Sándor: Karhatalom. *Csendőrségi Lapok*, I. rész. III.évf. (1909) 22.sz. 253-255.p. II. rész III.évf. (1909) 23.sz. 265-267.p. III. rész III.évf. (1909) 24.sz. 277-281.p.
- PAJOR Tamás: Összpontosításoknál követendő eljárás. In *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1912*. Budapest, 1912, Franklin. 388 p.

LEXIKONOK, ADATTÁRAK

- BENEDEK (67.;)
- BENEDEK Mihály (szerk.): *Csendőrségi Lexikon. A Csendőrségi Lapok „Csendőrségi Lexikon” rovatából a SZUT-tal kapcsolatos kérdések és feleletek gyűjteménye*. Budapest, 1943, Stádium, 622 p.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1881 (29.;55.;)
- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest,1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p. [az utasítás megjelent még: *Magyarországi Rendeletek Tára*, XV.évf. (1881) 4.sz. 1167-1344.p.]

- SZUT-1912 (56.;) — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, Várnay és Fia „Municipia” Kiadóhivatala. 360 p. és 384 p.
- Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.* (57.;) — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.* Budapest, 1924, Pallas. 86 p.
- SZUT-1927 (43.;59.;60.;66.;) — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, Pallas, 387 p.
- Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.* (61.;) — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.* Budapest, 1942, Athenaeum. 104 p.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1867/XII.tc. (3.;) — 1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ó Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1867/XV.tc. (10.;) — 1867/XV.tc. az államadóságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékokról.
- 1868/XXI.tc. (12.;) — 1868/XXI.tc. a közzadók kivétele, befizetése, biztosítása, behajtása és pénzügyi törvényszékek felállítása iránt.
- 1868/LIV.tc. (33.;36.;) — 1868/LIV.tc. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában.
- 1870/XLII.tc. (34.;) — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
- 1881/II.tc. (51.;) — 1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának a kiegészítéséről.
- 1881/III.tc. (51.;) — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/LX.tc. (37.;65.;) — 1881/LX.tc. a végrehajtási eljárásról.
- 1882/X.tc. (39.;) — 1882/X.tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein vló teljesítendőkről.

- 1883/XLIV.tc. — 1883/XLIV.tc. a közadók kezeléséről.
(13.;38.;
- 1886/XXI.tc. — 1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
(35.;
- 1889/XXVIII.tc. — 1889/XXVIII.tc. a pénzügyi közigazgatás
(14.) szervezetének változtatásáról.
- 1896/XXXIII.tc. — 1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartás-
(40.) ról.
- 1908/XLI.tc. — 1908/XLI.tc. 2. §
(65.;
- 1912/LXIII.tc. — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivé-
(23.) teles intézkedésekről.
- 1922/VIII.tc. — 1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámőrség
(19.) és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámán-
ának, kiegészítési módjainak és felfegy-
verzésének megállapításáról.
1867. (III. 10.) PM.r. — 1867. (III. 10.) PM.r. a magyar királyi pénzügy-
(15.) miniszternek 1867. évi márcz. 26-án kelt rendelete
mindenféle jövedéki vétségek és mulasztások miatt
kiszabott büntetések, s ezek következményeinek el-
engedése iránt.
Magyarországi Rendeletek Tára, Lévf. (1867)
I.füzet. 56-58.p.
- 1867 (III. 11.) BM-PM.r. — 1867 (III. 11.) BM-PM.r. magyar királyi
(8.) miniszteri rendelet Magyar és Erdélyország
összes törvényhatóságaihoz az adók tárgyá-
ban.
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf.
(1867) 1.sz. 37-38.p.
- 1867 (VI. 22.) FM.r. — 1867 (VI. 22.) IM.r. katonai karhatalomnak
(26.) végrehajtásoknál igénybe vétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf.
(18676) 1.sz. 174-175.p.
- 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr. — 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr. a végrehajtá-
(27.) soknál szükségelt katonai segédlet kirende-
léses költségeinek fedezése körüli eljárás
tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, VII.évf.
(1873.) 1.sz. 182-183.p.

- 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r. — 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r. a bírósági végrehajtások alkalmával a karhatalomnak s illetőleg a rendőri segélynek miképpen leendő igénybevétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, VIII.évf. (1874) I.füzet. 341-342.p.
- 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr. — 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr. a katonai karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, X.évf. (1876) I.füzet. 285-286.p.
- 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr. — 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr. a sorhadi vagy honvédségi karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, III.évf. (1876.) 36.sz. 66.p.
- 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. — 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. a sorhadi és honvédségi karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásról szóló utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXI.évf. (1887.) 1.sz. 22.p.
- 143/1887. (II. 3.) PM.kr. — 143/1887. (II. 3.) PM.kr. a hadseregbeli és honvédségi karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, IV.évf. (1887). 6.sz. 9.p.
- 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r. — 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r. a közös hadseregbeli, vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, XXIII.évf. (1896). 27.sz. 611.p.
- 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. — 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. utasítás a magyar korona országaiiban a közös hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, XXIII.évf. (1896) 35.sz. 223-225.p.
- 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. — 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. a karhatalom igénybevétele tárgyában kibocsátott, a karhatalmi új utasítás közlése tárgyában.
Igazságügyi Közlöny, V.évf. (1896) 11.sz. 357-366.p.

- 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. — 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. a munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszonyok szabályozásáról szóló 1898. évi II. t.-cz. végrehajtása, továbbá az igazolványok kiállítása, az elveszett, megtelt, vagy megsemmisült igazolványok megújítási eljárás, valamint az eljárási szabályok tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXII.évf. (1898) I.füzet. 299-363.p.
- 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. — 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. Karhatalmak (segédletek) után megtérítendő kiadásokról átnézet közzétételét.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, XXXII.évf. (1905) 31.sz. 384.p.
- 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r. — 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r. a járási főszolgabíróknak a mezőgazdasági munkások elővezetésére vonatkozó és a nem a területükön fekvő csendőrsökhöz szóló megkereséseiket, ezen örsökhöz az illetékes közigazgatási hatóságok útján kell intézniök.
Belügyi Közlöny, XII.évf (1907) 40.sz. 384.p.
- 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r. — 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r. a katonai karhatalom igénybevétele és alkalmazása.
Igazságügyi Közlöny, XXXV.évf. (1926) 6.sz. 123.p.
- 60 000/1927. (X. 14.) PM.r. — 60 000/1927. (X. 14.) PM.r. a községek kezeléséről szóló 1927. évi 600. PM. számú Hivatalos Összeállítás végrehajtása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXI.évf. (1927) I.köt. 2527-2989.p.

A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységére vonatkozó előírás a testület 1941. évi szolgálati szabályzatában.

93. §.

Karhatalmi szolgálat.

526. „Csendőrségi karhatalom”-nak azt a csendőrzárórt vagy csapatot nevezük, amely a közhatóságok vagy hatósági személyek támogatására olyan célból van kirendelve, hogy azoknak hivatalos eljárásukban esetleges erőszakos ellentállás vagy támadás leküzdése végett a szükséges erő rendelkezésükre áll-jon. Az ilyen karhatalmi szolgálat célja tehát az, hogy valamely hatóságnak vagy hatósági személynek fegyveres segítség nyújtassék, ezért ebben a szolgálatban a csendőrség csak olyan mértékben működik önállóan, amennyiben azt az előbb megjelölt szolgálati célnak elérése szükségessé teszi.

A csendőrséget karhatalom gyanánt csak akkor lehet igénybe venni, ha törvényszerű hatósági eljárásnál ellenszegülés fordult elő vagy ilyentől nyomós okok alapján tartani lehet, amit az igénylés alkalmával kifejezésre kell juttatni. Csendőrségi karhatalmat szükségtelenül igényelni nem szabad.

527. Csendőrségi karhatalmat igénybe lehet venni:

- a) hatóságok, bíróságok és hivatalos kiküldetésben eljáró hatósági személyek személyes védelmére;
- b) az előbbi alpontban említettek támogatására, illetőleg az általuk kiadott törvényszerű rendelkezések végrehajtásának biztosítására és;
- c) katonai, közbiztonsági és más törvényszerű fegyveres testületeknek és szerveknek, valamint azok hivatásukban eljáró tagjainak támogatására, illetőleg segítségére.

528. Csendőrségi karhatalom közvetlen igénybevételére jogosultak:

- a) a belügyminiszter;
- b) a kormánybiztosok;
- c) a vármegye alispánja és az ő helyettese;
- d) a kir. ügyészség, a kir. törvényszék és a kir. járásbíróság elnöke és az ő helyetteseik;
- e) a vizsgálóbírák, továbbá a kiküldött bírák és kir. ügyészek;
- f) az illetékes járás főszolgabírája és az ő helyettese;
- g) a m. kir. rendőrségi hatóság vezetője és az ő helyettese, de hatóságának csak azon a területén, amelyen a közbiztonsági szolgálatot a csendőrség teljesíti.

A honvéd bíróságok és a katonai bünvádi perrendtartás szerinti illetékes parancsnokok ügyészei a d) és e) alatt említett hatóságokkal egy megítélés alá esnek.

Az itt felsorolt bíróságok, hatóságok és személyek karhatalom kiállítása iránt felhívásukat közvetlenül az illetékes őrs-parancsnoksághoz vagy a szolgálatban álló járőrőz intézik. Ha azonban a kívánt karhatalmi szolgálat teljesítésére az őrsnek rendelkezésre álló létszáma nem elegendő, megkereséseikkel az illetékes szárny- vagy osztályparancsnoksághoz fordulnak.

529. Sürgős esetben — ha a késedelem veszéllyel jár — kar-hatalmat közvetlen megkeresés útján igényelni jogosultak még:

- a) a honvédség, határőrség, folyamőrség szolgálatban álló egyénei, járőrei és ezek fölöttes parancsnokságai;
- b) a m. kir. rendőrség és pénzügyőrség szolgálatban álló egyénei és ezek fölöttes hatóságai;
- c) a rendőri hatóságoknak önálló intézkedésre jogosított ki-küldött tagjai, a községi előljáróságok tagjainak kivételével;
- d) letartóztatási intézetek igazgatóságai;
- e) kirendelt bírósági végrehajtók és;
- f) községi előljáróságok.

Minden más hatóság vagy hatósági személy, valamint nem sürgős esetekben az itt b) - f) alatt felsorolt hatóságok, csendőrségi karhatalom kirendelése iránti megkereséseiket közvetlenül az illetékes eljárás főszolgabírájához (m. kir. rendőrségi hatósághoz), míg az a) alatt megjelölt parancsnokságok, a csendőr tiszti parancsnoksághoz kötelesek intézni. Ha az e hatóságok részéről az őrs- vagy a szárnyparancsnoksághoz közvetlenül intézett megkeresések törvényessége ellen aggály merül fel, a teljesítésre nézve a eljárás főszolgabírájának (a m. kir. rendőrségi hatóságnak), ha az aggály az a) alpont alatti parancsnokságokkal szemben merül fel, az osztály-parancsnokságnak döntését kell kikérni.

530. A csendőrséget karhatalom gyanánt rendszerint csak saját működési területén lehet alkalmazni. Ezen a területen kívül való alkalmazását — halaszthatatlanul sürgős eseteket ki-véve — csak a belügyminiszter rendelheti el.

531. Hatóságok és hivatalos kiküldetésben eljáró hatósági személyek és közegek támogatására kirendelt csendőrségi kar-hatalom feladata az illető hatóságot vagy hatósági személyt az erőszakoskodások ellen megvédeni és feladatának akadálytalan teljesítését biztosítani, de magában a hivatalos eljárásban cselekvően résztvenni nem szabad.

532. A hivatalos eljárás jogos vagy jogtalan voltának elbírálásába — minthogy ezért a felelősség az eljáró hatósági személyt terheli — a csendőrség rendszerint nem bocsátkozhatik. Ha azonban a hatósági személy részéről tanúsított eljárás nyilvánvalóan törvénybe ütközik, akkor az illetőt fel kell kérni, hogy törvénytelen eljárásával hagyjon fel, mert különben a csendőrség kénytelen lesz a karhatalmi segély nyújtását meg-szüntetni. Ha ez a felkérés eredménytelen maradt, a karhatalmi segélynyújtást be kell szüntetni és erről a közvetlen előljáró tiszti parancsnokságnak és az eljáró hatósági személy felettes hatóságának azonnal jelentést kell tenni.

533. A csendőrség a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető mozgalmak, zavargások, lázongások, csendőregyének meg-támadása vagy lefegyverzése, továbbá nagyobb arányú fegyverhasználatok esetében hatósági felhívás (megkeresés) nélkül, saját kezdeményezésből karhatalmat rendelhet ki. Ilyen-kor az osztályparancsnok felsőbb parancs bevárása nélkül köteles azonnal intézkedni, hogy a mozgalom vagy rendezettség színhelyén a rendfenntartás végett legalább egy szakasz erősségű csendőrségi karhatalom je-

lenjék meg. Ez a karhatalom addig marad a helyén, amíg a közrendet teljesen helyre nem állította. A karhatalom bevonása iránt — a parancsnok jelentése alapján — az osztályparancsnok intézkedik.

534. Katonai vagy közbiztonsági fegyveres testületek csapataival vagy egyéneivel való karhatalmi együttműködés esetében a csendőrség az említett testületekkel vagy személyekkel egyetértésben, de saját utasításai szerint és önállóan jár el.

Népgyűlésekre kirendelt csendőrségi karhatalom az illetékes hatósági személynek, választásokra kirendelt karhatalom pedig a választási elnöknek rendelkezésére áll annyiban, hogy a rend fenntartására, illetőleg helyreállítására vonatkozó felhívásait teljesíteni köteles, a végrehajtás módját azonban a karhatalom parancsnoka állapítja meg. A karhatalom parancsnoka az itt említett személyeknél, ha tiszt, bemutatkozni, különben jelentkezni köteles.

535. Csendőrségi karhatalom kivezénylésére jogosítva van:

- a) az őrsparancsnok őrsének létszáma erejéig;
- b) a szárny-, az osztály- és a kerületi parancsnok, valamint a belügyminiszter a jelen utasítás 216. és 217. pontjában meghatározott módon és mértékben.

536. A karhatalom létszámát a kivezénylő csendőr-parancsnokság határozza meg, mely felelős azért, hogy a karhatalom olyan erős legyen, hogy feladatának minden körülmények között meg tudjon felelni. Az igénylő hatóságtól tehát a kivezénylő parancsnokság tudja meg azokat az adatokat, amelyekből a karhatalom szükséges erejét megállapíthatja.

Összpontosított karhatalmi erőt mindig egységes parancsnoklás alá kell helyezni. Karhatalmi szolgálatra kivezényelt csendőrcsapatok, az előírt békétáskalószeren kívül, puszkánként 30 darab tartaléktölténnyel és feltűzött szuronnal vonulnak ki.

A kivezényelt karhatalom elhelyezésére és élelmezésére vonatkozó előkészületeket az alkalmazás helyén lévő vagy arra a helyre nézve illetékes csendőrszárnyparancsnokság teszi meg.

Forrás ! Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat. 414 p.
93. § 252-256.p.

